

ORIGINAL RESEARCH PAPER

The impact of insurance penetration on the entrepreneurial space in selected countries

A. Shahabadi^{1,*}, F. Mehdipour Zarin Kamar², A. Moradi³

¹ Department of Economics, Faculty of Social and Economic Sciences, Al-Zahra University, Tehran, Iran

² Department of Business Management, Islamic Azad University, Electronic Department, Tehran, Iran

³ Department of Economic Sciences, Islamic Azad University, Arak Branch, Iran

ARTICLE INFO

Article History

Received: 27 January 2020

Revised: 10 March 2020

Accepted: 19 September 2020

Keywords

*Entrepreneurship Space;
Insurance Penetration; Human
Capital; Economic Freedom;
Information and
Communications Technology.*

ABSTRACT

Objective: The risk inherent in entrepreneurial activities and the problem of financing the field of entrepreneurship are two major challenges for the development of the entrepreneurial environment. However, the development of the insurance industry as a central institution for reducing financial risk on the one hand and as an investment institution on the other hand can help to solve these two challenges.

Methodology: This research has estimated the effect of the insurance penetration rate on the entrepreneurship environment in two groups of selected developing and developed countries during the period of 2013-2018 with the approach of panel data and the method of generalized moments.

Findings: The results showed that the effect of insurance penetration on the entrepreneurial climate in both groups of selected countries is positive and significant. Also, the influence of control variables including human capital, research and development, economic freedom, information and communication technology, and financial development on the entrepreneurial atmosphere in both groups of selected countries is positive and significant.

Conclusion: Increasing the share of insurance in the economy of selected countries has helped to improve the entrepreneurial environment. Therefore, increasing the penetration rate of insurance as a solution for the development of the entrepreneurial environment should be considered by macroeconomic policy makers in selected countries.

*Corresponding Author:

Email: a.shahabadi@alzahra.ac.ir

DOI: 10.22056/ijir.2020.03.02

تأثیر ضریب نفوذ بیمه بر فضای کارآفرینی در کشورهای منتخب

ابوالفضل شاه آبادی^{1*}، فاطمه مهدیپور زربنکمر²، علی مرادی³

¹گروه اقتصاد، دانشکده علوم اجتماعی و اقتصادی، دانشگاه الزهراء، تهران، ایران

²گروه مدیریت بازرگانی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد الکترونیکی، تهران، ایران

³گروه علوم اقتصادی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد اراک، ایران

چکیده:

اطلاعات مقاله

هدف: ریسک نهفته در فعالیتهای کارآفرینانه و مشکل تأمین مالی حوزه کارآفرینی دو چالش عمده‌ی پیشروی توسعه فضای کارآفرینی است. اما، توسعه صنعت بیمه به‌عنوان نهاد محوری تقلیل ریسک مالی از یک سو و نهاد سرمایه‌گذاری از سوی دیگر می‌تواند به رفع این دو چالش کمک نماید. روش‌شناسی: این تحقیق با رویکرد داده‌های تابلویی و روش گشتاورهای تعمیم‌یافته، تأثیر ضریب نفوذ بیمه بر فضای کارآفرینی در دو گروه از کشورهای منتخب درحال توسعه و توسعه‌یافته را طی دوره 2018-2013 برآورد نموده است.

تاریخ دریافت: 07 بهمن 1398

تاریخ داوری: 20 اسفند 1398

تاریخ پذیرش: 29 شهریور 1399

یافته‌ها: نتایج نشان داد تأثیر ضریب نفوذ بیمه بر فضای کارآفرینی در هر دو گروه از کشورهای منتخب مثبت و معنادار است. همچنین، تأثیر متغیرهای کنترل شامل سرمایه انسانی، تحقیق و توسعه، آزادی اقتصادی، فناوری اطلاعات و ارتباطات و توسعه مالی بر فضای کارآفرینی در هر دو گروه از کشورهای منتخب مثبت و معنادار است.

کلمات کلیدی

فضای کارآفرینی

ضریب نفوذ بیمه

سرمایه انسانی

آزادی اقتصادی

فناوری اطلاعات و ارتباطات

نتیجه‌گیری: افزایش سهم بیمه در اقتصاد کشورهای منتخب به بهبود فضای کارآفرینی کمک نموده است. بنابراین، افزایش ضریب نفوذ بیمه به‌عنوان یک راهکار جهت توسعه فضای کارآفرینی باید مدنظر سیاست‌گذاران کلان اقتصادی در کشورهای منتخب قرار بگیرد.

*نویسنده مسئول:

ایمیل: a.shahabadi@alzahra.ac.ir

DOI: 10.22056/ijir.2020.03.02

نظریه‌های اقتصادی با دو سؤال اساسی در رابطه با جامعه روبه‌رو هستند. نخست، این که جامعه چگونه ثروت جدید تولید کند. دوم، این که چگونه ثروت در بین اعضای جامعه توزیع شود. بدیهی است پاسخ مناسب به این پرسش‌ها می‌تواند رفاه اجتماعی را بیشینه کند. در این بین، کارآفرینی¹ از سازوکارهای تخصیص بهینه منابع، استفاده از فرصت‌های آتی مخاطره‌آمیز و معرفی محصولات و خدمات جدید است که می‌تواند تولید ثروت را تسریع و توزیع آن در جامعه را متعادل‌تر کند. اما، کارآفرینی با مخاطره همراه است و این می‌تواند گرایش به کارآفرینی را کاهش دهد و سد راه توسعه آن شود. از سویی، تأمین منابع مالی کارآفرینان و حمایت مادی از آن‌ها یکی از مداخلات سیاستی است که می‌تواند فضای کارآفرینی را بهبود بخشد (هریسون و همکاران²، 2004). به این معنا که سیاست‌گذار با ابزارهایی مانند اعطای اعتبارات تضمینی و طرح‌های تأمین مالی خرد سعی کند محدودیت‌های تأمین مالی فعالیت‌های کارآفرینانه را مرتفع سازد (چراتیان و قربانی، 1393). با این حال، ریسک فعالیت‌های کارآفرینانه به ایجاد شکاف بین عرضه و تقاضای منابع مالی در این حوزه انجامیده و بانک‌ها را در پرداخت تسهیلات کافی به کارآفرینان ناتوان نموده است. در صورت وجود توان آن نیز، نرخ بهره وام‌های پرداختی بالاتر در نظر گرفته می‌شود تا ریسک نهفته در فعالیت‌های کارآفرینانه را پوشش دهد که ناتوانی بیشتر کارآفرینان در بازپرداخت اصل و سود وام‌های دریافتی را به دنبال دارد و بر مشکلات آنها می‌افزاید.

درنتیجه، چاره‌اندیشی درمورد رفع مشکل تأمین مالی حوزه کارآفرینی و تقلیل ریسک نهفته در فعالیت‌های کارآفرینان، توجه نگارندگان مطالعه حاضر را به سمت صنعت بیمه³ معطوف نمود. زیرا، بیمه از کانال‌های مهم پس‌اندازی و تنها نهاد محوری تقلیل ریسک مالی است که با پوشش ریسک فعالیت‌های کارآفرینان می‌تواند دغدغه‌ها آنان نسبت به وقوع خطرات احتمالی و ناتوانی در پرداخت خسارت‌های احتمالی را کاهش دهد و سرمایه‌های ایشان را در برابر بسیاری از خطرات محافظت نماید. به‌علاوه، بیمه نهاد سرمایه‌گذار است و با کمک به تأمین مالی فعالیت‌های کارآفرینانه می‌تواند فضای کارآفرینی را بهبود بخشد.

اما، بررسی نقش صنعت بیمه در بهبود فضای کارآفرینی با استفاده از داده‌های ثانویه و در قالب مطالعه‌ای بین‌کشوری در مطالعات داخلی انجام شده مرتبط با موضوع سابقه ندارد. از این‌رو، تحقیق حاضر با هدف پوشش این شکاف مطالعاتی به منصف ظهور رسید و سعی نمود تأثیر ضریب نفوذ بیمه بر فضای کارآفرینی در دو گروه از کشورهای منتخب درحال توسعه و توسعه‌یافته را طی دوره 2013-2018 بررسی و تعیین نماید و نتایج حاصله را در قالب توصیه‌های سیاستی ارائه نماید.

در ادامه، مقاله پیش رو چنین ساماندهی شده که ابتدا پیشینه تحقیق مرور و جنبه نوآوری تحقیق بیان شده است. سپس، تعاریف و مفاهیم مقدماتی تحقیق ذکر گردیده است. پس از آن، در بخش روش‌شناسی، مدل تحقیق معرفی و روش برآورد آن تشریح شده است. همچنین، پیرامون نحوه گردآوری داده‌ها و جامعه آماری توضیحات لازم ارائه شده است. متعاقباً، مدل ارائه شده به روش گشتاورهای تعمیم‌یافته برآورد و نتایج حاصله مورد بحث و بررسی قرار گرفته است. سرانجام، با توجه به نتایج حاصله، چند توصیه سیاستی پیشنهاد شده است.

مروری بر پیشینه پژوهش

مبینی دهکردی و همکاران (1398) تأثیر صنعت بیمه بر توسعه فعالیت‌های کارآفرینی را به روش همبستگی تحلیل کرده‌اند. جامعه آماری این تحقیق شامل 110 نفر از کارآفرینان استفاده‌کننده از طرح‌های بیمه‌ای شرکت سهامی بیمه ملت بود که بر اساس جدول مورگان، تعداد 86 نفر به عنوان حجم نمونه تعیین شد و به پرسشنامه محقق‌ساخته پاسخ دادند. تجزیه و تحلیل داده‌ها به روش مدل معادلات ساختاری نشان داد بیمه در کاهش ریسک و تسهیل تأمین مالی فعالیت‌های کارآفرینی مؤثر بوده است.

1. Entrepreneurship

2. Harrison et al.

3. Insurance

زیوری و همکاران (1398) تأثیر دسترسی به منابع مالی بر روند فعالیت‌های کارآفرینانه در 66 کشور منتخب درحال توسعه و توسعه‌یافته در دوره زمانی 2008-2018 را بررسی کرده‌اند. روش این پژوهش برحسب هدف، کاربردی و برحسب گردآوری اطلاعات، توصیفی-همبستگی بوده است. مدلسازی پژوهش با استفاده از دو معیار سرمایه مخاطره‌پذیر و میزان اعتبارات بانکی به عنوان شاخص‌های دسترسی به منابع مالی و از طریق رویکرد گشتاورهای تعمیم‌یافته با نرم‌افزار STATA14 انجام شد. نتایج نشان داد دسترسی به منابع مالی بر فعالیت‌های کارآفرینانه در کشورهای درحال توسعه تأثیر مثبت و معناداری دارد. همچنین، عملکرد وام بانکی در خصوص افزایش فعالیت کارآفرینی جدید و نوپا، نسبت به سرمایه مخاطره‌پذیر مقبول‌تر است که می‌تواند از بانک‌محور بودن تأمین مالی بنگاه‌های کارآفرین در کشورهای درحال توسعه ناشی شود.

جهانی و دهقانی (1394) با به‌کارگیری روش داده‌های تابلویی، تأثیر صنعت بیمه بر رشد اقتصادی کشورهای منتخب منطقه منا را طی دوره 2010-1997 بررسی کرده‌اند. بر اساس نتایج حاصل از برآورد مدل ملاحظه شد افزایش یک درصد در ضریب متغیر حق بیمه سرانه باعث افزایش 0/23 درصدی در رشد اقتصادی کشورهای منتخب شده است، به عبارتی اثر صنعت بیمه بر رشد اقتصادی کشورهای مذکور قابل توجه بوده است.

باغستانی میبیدی و جعفری فشارکی (1394) با رویکرد نظری، جایگاه ایران در شاخص بهبود فضای کسب‌وکار از جمله زیرشاخص‌های اخذ اعتبار و حمایت از سرمایه‌گذاران را به تفصیلی بررسی نموده و نقش صنعت بیمه در بهبود فضای کسب‌وکار تبیین کرده‌اند. نتایج این مطالعه نشان داد صنعت بیمه نقش اندکی در بهبود فضای کسب‌وکار کشور دارد و از این جهت نیازمند به بازبینی است.

یاوری (1388) در مطالعه‌ای توصیفی (غیرآزمایشی) و به روش همبستگی دومتغیری به بررسی تأثیر پوشش‌های بیمه‌ای در حوزه‌های اموال، مسئولیت و مهندسی بر ترویج فعالیت‌های کارآفرینی در ایران پرداخته است. جامعه آماری تحقیق شامل کلیه افرادی بود که در مراکز ذی‌ربط (مراکز کارآفرینی دانشگاه‌ها، سازمان‌های دولتی و غیردولتی و...) به‌عنوان کارآفرین شناسایی شده‌اند و داده‌های مورد نیاز از طریق پرسشنامه جمع‌آوری شد. نتایج نشان داد استفاده از پوشش‌های در زمینه‌های اموال، مسئولیت و مهندسی با کاهش ریسک فعالیت‌های کارآفرینانه در ترویج کارآفرینی در ایران نقش به‌سزایی دارد.

از مطالعات خارجی مرتبط با موضوع نیز به موارد زیر می‌توان اشاره نمود:

پلکینه و همکاران (2019) با استفاده از داده‌های سالانه دوره 2004-2015 و به روش اقتصادسنجی، رابطه بین بیمه و رشد اقتصادی را در کشورهای عضو اتحادیه اروپا بررسی کرده‌اند. تجزیه و تحلیل آمار توصیفی نشان داد بخش بیمه در کشورهای ثروتمند مانند انگلیس، دانمارک، فنلاند، ایرلند، فرانسه و هلند توسعه‌یافته‌تر است. از نظر آماری نیز بین ضریب نفوذ بیمه و رشد اقتصادی در لوکزامبورگ، دانمارک، هلند و فنلاند رابطه مثبت و معناداری مشاهده شد. اما، در اتریش، بلژیک، مالت، استونی و اسلواکی این رابطه منفی و معنادار است. در نهایت، آزمون علیت گرنجر از رابطه یک طرفه از رشد اقتصادی به بیمه در لوکزامبورگ و فنلاند، از علیت یک طرفه از بیمه به رشد اقتصادی در هلند، مالت و استونی و از علیت دو طرفه بین بیمه و رشد اقتصادی در اتریش حکایت داشت. این تجزیه و تحلیل همچنین از عدم وجود علیت بین بیمه و رشد اقتصادی در اسلواکی حکایت داشت.

جیانگ و همکاران² (2019) با رویکرد داده‌های پانل ایستا و پویا³ به تجزیه و تحلیل تأثیر توسعه مالی فراگیر بر کارآفرینی کشاورزان در 22 استان و 4 شهر چین در طی دوره 2004 تا 2017 پرداخته‌اند. نتایج حاصل از این مطالعه نشان داد توسعه مالی فراگیر بر کارآفرینی کشاورزان تأثیر مثبت دارد.

کار و اوزساحین⁴ (2016) با رهیافت داده‌های تابلویی، تأثیر توسعه مالی بر کارآفرینی در 17 اقتصاد نوظهور در طی دوره 2004-2009

1. Peleckienė et al.

2. Jiang et al.

3. Static Panel and Dynamic Panel Estimation Method

4. Kar & Özşahin

بررسی کرده‌اند. یافته‌های تجربی نشان داد **تأثیر ضرایب نظریه انتظار برای کارآفرینی در تأثیر مثبت دارد.**

ووجانگ و فانچامنیو¹ (2016) با روش رگرسیونی حداقل مربعات معمولی دو مرحله‌ای، تأثیر توسعه مالی بر کارآفرینی خصوصی در کامرون را بررسی کرده‌اند. نتایج نشان داد هر دو عنصر توسعه مالی (اعتبار داخلی و بسیج پس‌انداز) بر کارآفرینی خصوصی تأثیر مثبت و معناداری دارند.

ماسکی (2013) با استفاده از داده‌های تابلویی، تأثیر پوشش بیمه‌های اجتماعی (بیمه سلامت و بیمه بیکاری) بر کارآفرینی در برزیل را بررسی کرده است. نتایج نشان داد بیمه‌های اجتماعی در تقویت کارآفرینی و رشد اقتصادی مؤثر است.

ماسکی (2012) در مطالعه‌ای با عنوان «بیمه و کارآفرینی: یک چارچوب مفهومی» نتیجه گرفت بیمه با کاهش نااطمینانی و محافظت از دارایی‌ها نقش مؤثری در حمایت از کارآفرینی دارد. اما، در بازارهای نوظهور و به ویژه آمریکای لاتین و حوزه کارائیب به دلیل کاستی‌های نهادی و عدم انعکاس قیمت عادلانه در حق بیمه، زمینه مناسب برای حمایت از فعالیت‌های اقتصادی و کارآفرینی توسط بیمه برخوردار نیست. رد و اسکوستروم² (2013) تأثیر بیمه بیکاری بر کارآفرینی در نروژ را بررسی کرده‌اند. نتایج نشان داد بیمه بیکاری بر اشتغال تأثیر مثبت دارد، اما بر کارآفرینی مؤثر نیست. زیرا، تمرکز بیمه بیکاری بر جستجوی شغل - نه ایجاد شغل - است.

تحقیقات پیشین را می‌توان به سه دسته تقسیم‌بندی نمود. دست نخست، مطالعاتی که تأثیر بیمه بر متغیرهایی غیر از کارآفرینی (رشد اقتصادی یا بهبود فضای کسب‌وکار) بررسی کرده‌اند. دسته دوم، مطالعاتی که به بیمه به مثابه نهاد تقلیل ریسک و تأمین آتیه نگرستاند و تأثیر انواع بیمه (بیمه بیکاری، بیمه سلامت، بیمه اموال، بیمه درمانی و...) را بر کارآفرینی بررسی کرده‌اند. دسته سوم، مطالعاتی که تأثیر دیگر بازارهای مالی (بخش بانکی) را به عنوان نهاد سرمایه‌گذار بر کارآفرینی بررسی کرده‌اند. در نتیجه، هر سه دسته مطالعات یاد شده بالا از نقش بیمه به مثابه نهاد سرمایه‌گذار و مؤثر بر کارآفرینی چشم پوشی نموده‌اند. حال آن که توسعه صنعت بیمه از مجرای کمک به تأمین مالی فعالیت‌های کارآفرینانه نیز می‌تواند بر کارآفرینی تأثیر مثبت بگذارد. بنابراین، تحقیق حاضر سعی نمود تأثیر هر دو بعد عملکردی صنعت بیمه بر کارآفرینی را پوشش دهد و تبیین بهتر و به واقعیت نزدیکتری از تأثیر بیمه بر کارآفرینی ارائه نماید. به‌علاوه، مطالعات انجام شده با محوریت بررسی تأثیر بیمه بر کارآفرینی از داده‌های اولیه و روش همبستگی برای این منظور بهره برده‌اند. این در صورتی است که تحقیق حاضر از داده های ثانویه و تحلیل رگرسیون چندمتغیره استفاده نموده است.

مبانی نظری پژوهش

کارآفرینی در لغت از ریشه فرانسوی Entrepreneur به معنای تعهد به انجام کاری مشتق شده است. در اصطلاح نیز کارآفرینی به‌صورت عرضه کالا و خدمات جدید، ابداع روش نوین در فرآیند تولید، ایجاد بازار جدید، یافتن منابع جدید و ایجاد هرگونه تشکیلات جدید در کسب‌وکار تعریف شده که می‌تواند به‌عنوان نیروی محرکه رشد اقتصادی عمل کند (شومپتر³، 1934). البته، در تعاریف اولیه کارآفرینی، آن را یک رفتار فردی تلقی می‌کردند و سیاست‌های توسعه کارآفرینی نیز به سطح فردی محدود بود. اما، شواهد تجربی نشان داد برخورداری از روحیه و انگیزه کارآفرینی به تنهایی موجب توسعه کارآفرینی نمی‌شود. بلکه، زمینه‌ای که کارآفرین در آن فعالیت می‌کند نیز در توسعه کارآفرینی مؤثر است. طرح اصطلاح اکوسیستم کارآفرینی⁴ نیز به همین موضوع اشاره دارد و طبق آن، چارچوب تنظیمی، شرایط بازار، دسترسی به منابع مالی، تحقیق و توسعه، فناوری، فرهنگ و قابلیت‌های کارآفرینانه یک جامعه در هم‌نوایی با هم موجب رشد و شکوفایی کارآفرینی می‌شوند. برای سنجش اکوسیستم کارآفرینی نیز شاخص‌های متعددی تدوین شده که شاخص جهانی کارآفرینی⁵ از مهم‌ترین آن‌هاست. در تهیه این شاخص فرض شده اگر چه کارآفرینی دارای ماهیت رفتاری است، اما زمانی مجال بروز می‌یابد که محیط به فرد اجازه آن را بدهد. به‌عبارتی، شاخص جهانی

1. Wujung & Fonchamnyo

2. Roed & Skogstrom

3. Schumpeter

4. Entrepreneurial Ecosystem

5. Global Entrepreneurship Index

کارآفرینی تعاملات پویا و نهادینه ابعاد سه‌گانه کارآفرینی (گرایش، توانایی و همکاری^۵ همکاران^۳ کارآفرینانه) را به‌طور همزمان در سطح فردی و نهادی اندازه‌گیری می‌کند. به این شکل که شاخص مزبور از سه شاخص فرعی با عناوین گرایش، توانایی و اشتیاق کارآفرینی تشکیل یافته است. گرایش کارآفرینی خود شامل پنج رکن (درک فرصت^۴، مهارت کسب‌وکارهای نوپا^۵، پذیرش ریسک^۶، شبکه‌سازی^۷ و پشتیبانی فرهنگی^۸)، توانایی کارآفرینی شامل چهار رکن (کسب‌وکار نوپا مبتنی بر فرصت^۹، جذب فناوری^{۱۰}، سرمایه انسانی^{۱۱} و رقابت^{۱۲}) و اشتیاق کارآفرینی نیز دارای پنج رکن (نوآوری محصول^{۱۳}، نوآوری فرآیند^{۱۴}، رشد بالا^{۱۵}، بین‌المللی‌سازی^{۱۶} و سرمایه ریسک‌پذیر^{۱۷}) است و هر یک از ارکان نیز از یک متغیر فردی و یک متغیر نهادی تشکیل شده است.

از سویی، بیمه از کانال‌های مهم پس‌اندازی و نهادهای محوری مالی است که علاوه بر تأمین امنیت فعالیت‌های اقتصادی، در تأمین وجوه قابل سرمایه‌گذاری نیز نقش اساسی دارد. زیرا، شرکت‌های بیمه در ازای دریافت حق بیمه، پرداخت خسارت‌هایی را در آتی تعهد می‌کنند که با احتمال مواجه است. از این‌رو، بین دریافت حق بیمه و پرداخت خسارت احتمالی، وقفه زمانی قابل ملاحظه‌ای وجود دارد که امکان سرمایه‌گذاری وجوه انباشت شده نزد شرکت‌های بیمه (ذخایر فنی) را فراهم می‌آورد (حسن‌زاده و کاظم‌نژاد، 1387) و آن‌ها را قادر می‌سازد از طریق تضمین سرمایه‌گذاری^{۱۸}، ایجاد اعتبار و توسعه مبادلات بین‌المللی^{۱۹}، توسعه سرمایه‌گذاری^{۲۰}، تأثیر بر موازنه ارزی^{۲۱} و اثرات مثبت اجتماعی^{۲۲} بر رشد و توسعه اقتصادی جوامع تأثیر مثبت بگذارند (شیرکوند، 1391: 59). لذا، با توجه به این اهمیت روزافزون بیمه در رشد و توسعه اقتصادی، عملکرد آن در کشورهای مختلف تحت ارزیابی مستمر و منظم قرار دارد و برای سنجش توسعه‌یافتگی آن، شاخص‌های متعددی تعریف شده که ضریب نفوذ بیمه^{۲۳} و حق بیمه سرانه^{۲۴} از مهم‌ترین و آن‌ها به‌شمار می‌روند. ضریب نفوذ بیمه از تقسیم کل حق بیمه تولیدی یک کشور به تولید ناخالص داخلی آن به دست می‌آید و ارتباط مأنوس (یا غیرمأنوس) صنعت بیمه با کل اقتصاد را نشان می‌دهد. حق بیمه سرانه نیز نسبت کل حق بیمه دریافتی یک کشور به جمعیت آن کشور است و سطح برخورداری آحاد جامعه از بیمه را نشان می‌دهد (میرزایی

1. Attitudes
2. Abilities
3. Aspirations
4. Opportunity Perception
5. Startup Skills
6. Risk Acceptance
7. Networking
8. Cultural Support
9. Opportunity Startup
10. Technology Absorption
11. Human Capital
12. Competition
13. Product Innovation
14. Process Innovation
15. High Growth
16. Internationalization
17. Risk Capital

18. بیمه‌نگرانی فعالان اقتصادی را از گزند خطرات احتمالی به حداقل رسانده و سرمایه آنان را در برابر بسیاری از خطرات و نه تمام آن‌ها، محافظت می‌کند.
 19. شرکت‌ها یا به‌طور مستقیم و به‌وسیله نوعی از بیمه، معروف به بیمه اعتبار و یا به‌صورت غیرمستقیم و با ایجاد اعتبار برای بیمه‌گذار نزد بستانکاران و افراد طرف معامله خارجی، موجب گسترش همکاری‌های اقتصادی بین‌المللی می‌شود.
 20. دریافت حق بیمه قبل از پرداخت خسارت سبب انباشت وجوه فراوان نزد شرکت‌های بیمه شده و آن‌ها را قادر می‌سازد تا در تأمین منابع مالی فعالیت‌های اقتصادی مشارکت نمایند و سرمایه‌گذاری را توسعه دهند.
 21. بیمه با اعطای اطمینان به بنگاه‌های اقتصادی و گسترش فعالیت‌های بین‌المللی و نیز فروش بیمه اتکایی موجب افزایش درآمدهای ارزی کشورها می‌شوند.

22. بیمه با القای حس امنیت و بی‌نیازی به غیر، آرامش روانی افراد را تأمین و امنیت اجتماعی را ارتقاء می‌دهد.

23. Insurance Penetration
24. Insurance Density

و همکاران، 1392).

نشریه علمی پژوهشی دانشنامه بیمه دوره 9، شماره 3، تابستان 1399، شماره پیاپی 33، ص 264-279

با توجه به مطالب پیش گفته، تحقیق حاضر به بررسی تأثیر ضریب نفوذ بیمه به عنوان یکی از شاخصه‌های ارزیابی توسعه صنعت بیمه بر فضای کارآفرینی پرداخته است. زیرا، توسعه صنعت بیمه می‌تواند با طراحی شیوه‌های نوین تأمین مالی برای فعالیت‌های کارآفرینانه که با عدم قطعیت بالا در سودآوری و برگشت سرمایه همراه است، گرایش، توانایی و اشتیاق کارآفرینانه را بهبود بخشد و احتمال بروز رفتارهای کارآفرینانه را افزایش دهد (ماسکی، 2013). همچنین، توسعه صنعت بیمه به عنوان قوی‌ترین نهاد پشتیبان از بنگاه‌های اقتصادی از طریق برقراری پوشش‌های بیمه‌ای جدید و متنوع می‌تواند ضریب مخاطره و ناطمینانی پیش روی کارآفرینان را کاهش دهد (سو، 1996). مضافاً، به عنوان نهاد سرمایه‌گذار با تجمیع پس‌اندازهای خرد افراد و انتقال آن‌ها به حوزه کارآفرینی، به دسترسی آسان و کم هزینه کارآفرینان به منابع مالی کمک می‌کند و فضای کارآفرینی را بهبود می‌بخشد (سراهر و همکاران، 2014). ضمناً، بیمه با پشتیبانی از تجارت خارجی و بین‌المللی سازی، قابلیت‌های تولید برای بازارهای خارجی و صادرات را افزایش داده و زمینه رشد کارآفرینی را فراهم می‌کند (برگ و اشمیت، 1994). به علاوه، صنعت بیمه به علت برخورداری از نیروی انسانی متخصص و مجرب و همچنین ابزارهای پیشرفته و فناوری‌های نوین، به تخصیص کارای سرمایه در جامعه کمک نموده و منابع مالی در اختیار را به سمت فعالیت‌های کارآفرینانه به عنوان مولدترین فعالیت‌های اقتصادی سوق می‌دهد و از این طریق نیز موجب بسط فضای کارآفرینی می‌شود (پلکینه و همکاران، 2019). بنابراین، این بحث را می‌توان چنین جمع‌بندی نمود که انتظار می‌رود افزایش ضریب نفوذ بیمه به توسعه فضای کارآفرینی در کشورهای منتخب کمک نماید.

روش‌شناسی پژوهش

در این تحقیق با الهام از جیانگ و همکاران (2019)، کار و اوزساهین (2016)، ماسکی (2013) و زیوری و همکاران (1398) که تأثیر توسعه مالی به طور عام یا بیمه به طور خاص را بر کارآفرینی بررسی کرده‌اند؛ از الگوی داده‌های پانل برای برآورد تأثیر ضریب نفوذ بیمه بر فضای کارآفرینی استفاده شده است. الگوی داده‌های پانل با تلفیق داده‌های سری زمانی⁴ و مقطعی⁵ منشأ غنی‌تری برای تغییرات فراهم می‌کند و تخمین‌های کاراتری را برای پارامترها امکان‌پذیر می‌سازد. به علاوه، با داده‌های دارای اطلاعات بیش‌تر امکان تخمین‌های قابل اتکاتری به دست می‌دهد و با فروض محدودکننده کمتر می‌توان الگوهای رفتاری پیشرفته‌تری را آزمون کرد. مزیت دیگر مجموعه داده‌های پانل، توانایی آن‌ها در کنترل ناهمگنی مقاطع است که عدم کنترل این اثرات خاص مقطعی (فردی) به ارباب در تخمین‌ها می‌انجامد. همچنین، مجموعه داده‌های پانل اثراتی که در داده‌های صرفاً مقطعی یا صرفاً سری زمانی به سادگی قابل ردیابی نیست، به نحو بهتری تشخیص و تخمین می‌زند (بالتاجی، 1393: 488). البته، الگوی داده‌های تابلویی خود شامل دو نوع ایستا و پویا است که مدل این تحقیق از نوع پویا است. زیرا، وقفه متغیر وابسته به صورت متغیر توضیحی در طرف راست معادله ظاهر شده تا به درک بهتر محقق از روابط بین متغیرها کمک کند (آرلانو و بوند، 1991). زیرا، بسیاری از متغیرهای اقتصادی و به طور مشخص، فضای کارآفرینی به طور طبیعی پویا هستند و عملکرد آنها در هر دوره قابل انتقال و گسترش به دوره بعد است.

بنابراین، مدل اقتصادسنجی تحقیق به شرح رابطه (1) ارائه است:

$$\begin{aligned} \ln ES_{it} = & \beta_0 + \beta_1 \ln ES_{it-1} + \beta_2 \ln IP_{it} + \beta_3 \ln HC_{it} + \beta_4 \ln R\&D_{it} \\ & + \beta_5 \ln IQ_{it} + \beta_6 \ln ICT_{it} + \beta_7 \ln DBS_{it} + U_{it} \end{aligned} \quad (1)$$

در رابطه بالا، اندیس t معرف زمان، اندیس i معرف کشورهای منتخب است. ضمناً، کلیه متغیرها به صورت لگاریتمی در مدل لحاظ شده‌اند تا تفسیر ضرایب به آسانی صورت پذیرد. زیرا، فرم لگاریتمی، درصد تغییر متغیر وابسته را به صورت درصد تغییر در متغیر توضیحی نشان می‌دهد.

1. Soo

2. Sraer et al.

3. Berg & Schmidt

4. Time Series

5. Cross Section Data

6. Baltaghi

7. Arellano & Bond

دهد.

همچنین، ES¹ فضای کارآفرینی و متغیر وابسته تحقیق است که از شاخص جهانی کارآفرینی منتشره توسط موسسه کارآفرینی و توسعه جهانی² به عنوان جایگزین آن استفاده شده است.

ES_{it-1} نیز متغیر وابسته باوقفه، β_0 اثرات ثابت کشوری (عرض از مبداهای ویژه هر مقطع) است. IP³ ضریب نفوذ بیمه و متغیر کلیدی تحقیق است که برابر سازوکار بیان شده در بخش مبانی نظری انتظار می‌رود بر فضای کارآفرینی تأثیر مثبت داشته باشد.

اما، ارائه یک مدل مناسب که بتواند تغییر رفتار متغیر وابسته (فضای کارآفرینی) را به نحو حداکثری توضیح دهد، مستلزم لحاظ نمودن سایر عوامل موثر بر فضای کارآفرینی تحت عنوان متغیرهای کنترل است؛ که در این تحقیق، این متغیرها با توجه به مبانی نظری کارآفرینی و پیشینه مطالعات تجربی و همچنین، نقش مکملی سایر سرمایه‌ها با کارآفرینی، به شرح زیر انتخاب شده‌اند:

HC⁴ سرمایه انسانی است که به پیروی از استرین و همکاران⁵ (2016)، باپتیستا و همکاران⁶ (2014) و تایپو و آراین⁷ (2011) در مدل تحقیق لحاظ شده و انتظار می‌رود بر فضای کارآفرینی تأثیر مثبت داشته باشد. زیرا، سطح تحصیلات نیروی کار و آموزش‌های حین کار سبب ایجاد زنجیره ارزشی فراتر از فرایندها و محصولات تولیدی ساده و اولیه می‌شود. همچنین، نیروی کار تحصیلکرده با پاسخگویی بهتر به نیازهای جدید می‌تواند به بهبود فضای کارآفرینی کمک نماید.

R&D⁸ انباشت تحقیق و توسعه است که به پیروی از استام و ونبرگ⁹ (2009) و فرامرپور دارزینی و خاندان (1387) در مدل تحقیق لحاظ شده و انتظار می‌رود بر فضای کارآفرینی تأثیر مثبت داشته باشد. زیرا، زمینه شناسایی نیازهای جامعه و کشف استعدادها، افراد و سازمان‌ها و زمینه انجام کارهای جدید و ابداع روش‌های نوین جهت انجام امور جاری را فراهم می‌کند و فضای کارآفرینی را بهبود می‌بخشد. با این توضیح که مقادیر انباشت تحقیق و توسعه در دسترس نیست و ابتدا درصد هزینه‌های تحقیق توسعه از تولید ناخالص داخلی در مبلغ تولید ناخالص داخلی کشورها به قیمت ثابت ضرب شده تا مبلغ هزینه‌های تحقیق و توسعه به دست آمده که یک متغیر جریان است. سپس، با استفاده از رابطه (2) معروف به فرمول گرلیچیز¹⁰ (1998) انباشت تحقیق و توسعه محاسبه شده و از داده‌های آن در مدل استفاده شده است.

$$SR\&D_t = K_{t-1} + I_t - \delta * K_{t-1} \quad (2)$$

در این رابطه، SR&D_t انباشت سرمایه سال t، K_{t-1} موجودی سرمایه سال t-1، I_t انباشت سرمایه در سال t و δ نرخ استهلاک است که به پیروی از کو و همکاران¹¹ (1998) 5 درصد لحاظ شده است. انباشت سرمایه تحقیق و توسعه سال اول دوره نیز از رابطه (3) به دست آمده است.

$$SR\&D_0 = \frac{I_{t-1}}{g + \delta} \quad (3)$$

در رابطه بالا، g متوسط نرخ رشد سرمایه‌گذاری طی دوره مورد نظر است (گرلیچیز، 1998).

IQ¹² کیفیت نهادی است که به پیروی از باستیان و زالی¹³ (2016)، آیدیس و همکاران¹⁴ (2008)، سوئل¹ (2008) و تورینی² (2005) در

1. Entrepreneurial space

2. The Global Entrepreneurship and Development Institute

3. Insurance penetration

4. Human Capital

5. Estrin et al.

6. Baptista et al.

7. Tipu & Arain

8. Research & Development

9. Stam & Wennberg

10. Griliches

11. Coe et al.

12. Institutional quality

13. Bastian & Zali

14. Aidis et al.

در مدل تحقیق لحاظ شده و علامت انتظار آن مثبت است: زیرا کیفیت بالای نهادهای میانگر فضای مناسب کسب و کار است که به طور معمول موجب افزایش تولید و توسعه اقتصادی می‌شود و فرصت‌های کارآفرینی را افزایش می‌دهد.

ICT^۳ فناوری اطلاعات و ارتباطات است که به پیروی از کانی و امویو^۴ (2015) و ایزنبرگ^۵ (2011) در مدل تحقیق لحاظ شده و انتظار می‌رود بر فضای کارآفرینی تأثیر مثبت داشته باشد. زیرا، فناوری اطلاعات و ارتباطات با افزایش سرعت، دقت، کاهش اندازه مخازن فیزیکی اطلاعات، گسترش همکاری از راه دور، رفع برخی از فسادهای اداری و کاهش هزینه‌های سازمانی می‌تواند به توسعه فضای کارآفرینی کمک نماید.

DBS^۶ نماد توسعه بخش بانکی است که به پیروی از جیانگ و همکاران (2019)، کار و اوزساهین (2016)، ووجانگ و فانچامنیو (2016)، بیانچی^۷ (2012) و کر و ناندا^۸ (2009) در مدل تحقیق لحاظ شده و علامت انتظاری آن مثبت است. زیرا، دسترسی آسان و کم هزینه کارآفرینان به تسهیلات پرداختی بخش بانکی را ممکن و تأمین مالی فعالیت‌های کارآفرینانه را شدت می‌بخشد و موجب توسعه فضای کارآفرینی می‌شود.

ضمناً نمونه آماری تحقیق از 17 کشور در حال توسعه اسلامی^۹ (گروه نمونه) و 16 کشور توسعه‌یافته عضو سازمان همکاری اقتصادی و توسعه^{۱۰} (گروه کنترل) تشکیل شده که دسترسی به داده‌های مورد نیاز در این انتخاب موثر بوده است. داده‌های مورد نیاز از مراجع مشروحه در جدول (1) استخراج شده‌اند.

جدول 1: پایگاه آماری متغیرهای تحقیق

نام متغیر	شاخص جایگزین	نام پایگاه آماری	آدرس پایگاه آماری
فضای کارآفرینی	شاخص جهانی کارآفرینی	موسسه جهانی توسعه کارآفرینی	www.thegedi.org
ضریب نفوذ بیمه	حق بیمه تولیدی به صورت درصدی از تولید ناخالص داخلی	مجله سیگما	www.swissre.com
سرمایه انسانی	متوسط سال‌های تحصیل در افراد بالای 25 سال	داده‌های بارو و لی	www.barrolee.com
انباشت تحقیق و توسعه	محاسبات تحقیق بر مبنای داده‌های سهم هزینه های تحقیق و توسعه از تولید ناخالص داخلی	سازمان جهانی مالکیت فکری	www.wipo.int › global_innovation_index
کیفیت نهادی	شاخص آزادی اقتصادی ^{۱۱}	مؤسسه فریزر	statute.org www.fraserin
فناوری اطلاعات و ارتباطات	شاخص توسعه فناوری اطلاعات و ارتباطات	اتحادیه بین‌المللی مخابرات	www.itu.int › ITU-D › Statistics
توسعه مالی	سهم تسهیلات اعطایی بانک‌ها به بخش خصوصی (درصد از GDP)	بانک جهانی	www.worldbank.org

آمار توصیفی

فضای کارآفرینی و ضریب نفوذ بیمه به ترتیب متغیرهای وابسته و مستقل تحقیق هستند و به منظور آشنایی با وضعیت آنها در کشورهای منتخب، میانگین داده‌های تجربی این متغیرها در طی دوره مورد مطالعه در جدول (2) ارائه شده است.

1. Sobel

2. Torrini

3. Information and Communication Technology

4. Kanyi Wamuyu

5. Isenberg

6. Development of the Banking Sector

7. Bianchi

8. Kerr & Nanda

9. اردن، الجزایر، امارات متحده عربی، اندونزی، ایران، بحرین، بنگلادش، پاکستان، ترکیه، تونس، عربستان سعودی، عمان، قزاقستان، قطر، کویت، مصر و نیجریه.

10. آلمان، آمریکا، انگلستان، ایتالیا، ایرلند، بلژیک، پرتغال، ژاپن، سوئد، سوئیس، فرانسه، فنلاند، کانادا، کره جنوبی و هلند.

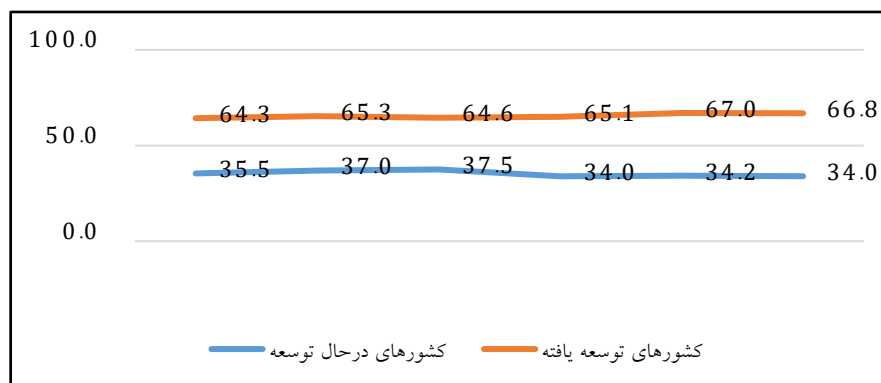
11. Economic Freedom

جدول 2: واقعیات آماری کشورهای منتخب طی دوره 2013-2018

کشورهای توسعه یافته				کشورهای در حال توسعه					
ضریب نفوذ بیمه		فضای کارآفرینی		نام کشور	ضریب نفوذ بیمه		فضای کارآفرینی		نام کشور
رتبه	درصد	رتبه	نمره		رتبه	درصد	رتبه	نمره	
16	6/3	11	65/5	آلمان	4	2/1	9	33/3	اردن
11	7/3	1	84/1	آمریکا	13	0/7	11	27/8	الجزایر
4	10/4	6	71/6	انگلستان	1	2/7	1	56/7	امارات متحده عربی
9	8/3	16	40/3	ایتالیا	5	2/0	15	24/1	اندونزی
10	7/4	7	67/5	ایرلند	2	2/2	12	25/9	ایران
15	6/5	12	64/2	بلژیک	2	2/2	4	46/5	بحرین
13	7/1	15	48/7	پرتغال	13	0/7	17	13/4	بنگلادش
6	9/8	4	73/7	دانمارک	11	0/8	16	17/9	پاکستان
5	10/0	14	49/9	ژاپن	7	1/5	3	48/0	ترکیه
14	6/9	3	74/0	سوئد	6	1/9	8	38/8	تونس
8	9/0	5	73/1	سوئیس	9	1/3	6	45/7	عربستان سعودی
7	9/1	9	66/7	فرانسه	7	1/5	5	46/3	عمان
2	11/0	10	66/5	فنلاند	13	0/7	10	30/8	قزاقستان
11	7/3	2	79/5	کانادا	9	1/3	2	55/7	قطر
1	11/6	13	51/8	کره جنوبی	11	0/8	7	44/6	کویت
3	10/6	8	67/2	هلند	13	0/7	13	25/8	مصر
	8/6		65/3	میانگین گروه	17	0/3	14	25/6	نیجریه
						1/4		35/7	میانگین گروه

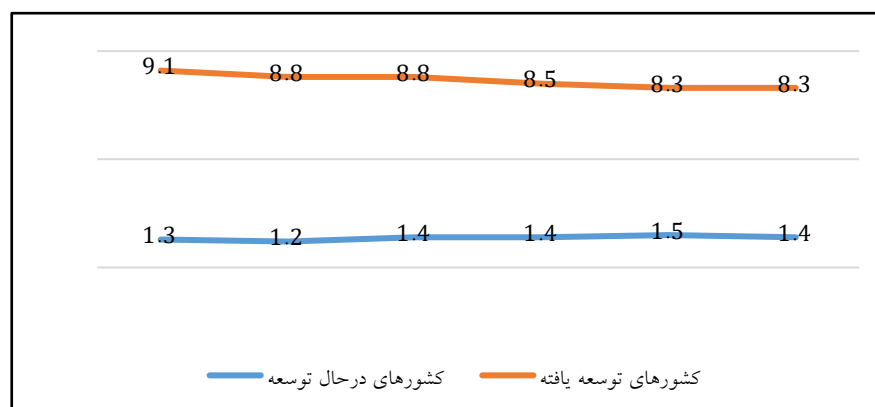
منبع: یافته‌های تحقیق

درباره ارقام مندرج در جدول (2) باید گفت نمره شاخص جهانی کارآفرینی بین 0 و 100 است و عدد بزرگتر به منزله فضای مطلوبتر کارآفرینی است. بر اساس ارقام موجود، امارات متحده عربی و بنگلادش در گروه کشورهای در حال توسعه و آمریکا و ایتالیا در گروه کشورهای توسعه یافته به ترتیب از بهترین و بدترین فضای کارآفرینی در گروه خود برخوردار بوده‌اند. اما، مقایسه میانگین نمره فضای کارآفرینی در دو گروه از کشورهای منتخب به شرح نمودار (1) نشان می‌دهد سطح توسعه یافتگی فضای کارآفرینی در کشورهای منتخب توسعه یافته با تفاوت فاحشی از کشورهای منتخب در حال توسعه مطلوب تر است.

نمودار 1: میانگین شاخص جهانی کارآفرینی در کشورهای منتخب
 تأثیر ضریب نفوذ بیمه بر فضای کارآفرینی در کشورهای منتخب
 منبع: موسسه جهانی توسعه کارآفرینی (www.thegeedi.org)

ضریب نفوذ بیمه نیز که به صورت کل حق بیمه تولیدی یک کشور بر تولید ناخالص داخلی آن کشور تعریف می‌شود متغیر توضیحی تحقیق است که بر اساس ارقام موجود در جدول (2)، امارات متحده عربی و نیجریه در گروه کشورهای درحال توسعه و کره جنوبی و آلمان در گروه کشورهای توسعه‌یافته به ترتیب از بیشترین و کمترین ضریب نفوذ بیمه در گروه خود برخوردار بوده‌اند. اما، مقایسه میانگین ضریب نفوذ بیمه در دو گروه از کشورهای منتخب به شرح نمودار (1) نشان می‌دهد صنعت بیمه در کشورهای منتخب توسعه‌یافته نقش پررنگ‌تری در اقتصاد دارد که می‌تواند از جمله دلایل برخورداری از فضای کارآفرینی مطلوب‌تر نیز در این کشورها باشد.

نمودار 2: میانگین شاخص ضریب نفوذ بیمه در کشورهای منتخب
 منبع: مجله سیگما (www.swissre.com/sigma)

آمار استنباطی

روش‌های معمول اقتصادسنجی بر فرض ایستایی متغیرها استوار است و استفاده از داده‌های ناپایستا و عدم استقلال میانگین، واریانس و کواریانس متغیرها از زمان موجب می‌شود تا آزمون‌های F ، t و استنتاج آماری معتبر نباشد و احتمال تشکیل رگرسیون کاذب وجود دارد. بنابراین، باید پیش از تخمین مدل ایستایی متغیرها بررسی شود. اما، به علت محدودیت در طول دوره زمانی مورد مطالعه، انجام آزمون ایستایی الزامی نیست. زیرا، هنگامی که تعداد مقاطع به سمت بی‌نهایت میل می‌کند، به طوری که $N/T \rightarrow 0$ ، آزمون ریشه واحد از کارایی لازم برخوردار نیست. به علاوه، از آنجا که بروز پدیده ریشه واحد در داده‌های سری زمانی مورد توجه بوده است، لذا در داده‌های با بازه زمانی محدود انجام آزمون مذکور توجیه نخواهد داشت. چراکه حتی در صورت شناسایی وجود ریشه واحد در هر یک از متغیرها امکان تفاضل‌گیری از آن‌ها منتفی است (بالتاجی¹، 2008 به نقل از امیدی و همکاران، 1397). به عبارتی، اگر دوره زمانی کوتاه باشد، هرچند آزمون مانایی قابل اجراست، اما نتایج آن قابل اتکا نیست.

همچنین، از آنجا که داده‌های تابلویی حاصل ترکیب مقاطع مختلف (کشورهای منتخب) در طول زمان است. قابلیت ترکیب آن‌ها باید از طریق آزمون F لیمر بررسی شود. در این تحقیق نتایج این آزمون به شرح جدول (3) نشان داد احتمال برآوردی آماره F در هر دو حالت تخمین کمتر از 0/05 است. در نتیجه، قابلیت تخمین مدل به صورت داده‌های تابلویی تأیید شد.

جدول 3: نتایج آزمون قابلیت تخمین مدل به صورت داده‌های تابلویی

نتیجه	احتمال	آماره F	حالت تخمین
Panel data	0/00	26/07	کشورهای درحال توسعه
Panel data	0/00	28/58	کشورهای توسعه‌یافته

منبع: یافته‌های پژوهش

1. Baltagi

در نهایت، مدل تحقیق به روش گشتاورهای تعمیم‌یافته در دو حالت برآورد گردید و نتایج برآوردی به شرح جدول (4) است. لازم به ذکر است برای اطمینان از مناسب بودن روش گشتاورهای تعمیم‌یافته برای برآورد مدل، دو آزمون انجام شده است. نخست، آزمون سارگان که مقدار بزرگتر از 5 درصد احتمال آماره آن از اعتبار ابزارهای مورد استفاده در تخمین مدل حکایت نمود. دوم، آزمون خودهمبستگی مرتبه اول (AR(1) و مرتبه دوم (AR(2) که نتایج بر نبود تورش تصریح در مدل تحقیق دلالت داشت.

جدول 4: نتایج تخمین مدل به روش گشتاورهای تعمیم یافته

متغیر وابسته: فضای کارآفرینی کشورهای منتخب					
متغیرهای توضیحی ▼		کشورهای در حال توسعه		کشورهای توسعه یافته	
عنوان	نماد	ضریب	آماره t	ضریب	آماره t
فضای کارآفرینی با وقفه	LN ES(-1)	0/301*	5/780	0/373*	5/964
ضریب نفوذ بیمه	LN IP	0/015***	2/003	0/058**	3/298
سرمایه انسانی	LN HC	0/114**	3/399	0/327**	3/910
انباشت تحقیق و توسعه	LN R&D	0/092***	2/227	0/410*	5/356
کیفیت نهادی	LN IQ	0/336*	5/528	0/219*	5/443
فناوری اطلاعات و ارتباطات	LN ICT	0/130**	3/462	0/171**	3/801
توسعه مالی	LN DBS	0/102***	2/035	0/067**	3/845
آزمون سارگان	Sargan Test Statistic	0/573	2/011	0/580	2/022
آزمون خودهمبستگی مرتبه اول	AR(1)	0/000		0/000	
آزمون خودهمبستگی مرتبه دوم	AR(2)	0/554		0/557	
آزمون R ²	R ²	0/848		0/856	
آزمون تعدیل شده R ²	A. R ²	0/815		0/828	
تعداد کل مشاهدات	Number of obs	102		96	
تعداد کشورها	Number of groups	6		6	
تعداد سالها	Obs per group	17		16	

منبع: یافته‌های پژوهش. نشانه‌های *، **، *** به ترتیب سطوح معناداری 1٪، 5٪ و 10٪ را نشان می‌دهند.

یافته‌های پژوهش

تأثیر ضریب نفوذ بیمه بر فضای کارآفرینی در هر دو گروه از کشورهای منتخب مثبت و معنادار است که با نتیجه مطالعات ماسکی (2013) و رد و اسکوستروم (2013) همخوانی دارد. بر این اساس، افزایش ضریب نفوذ بیمه و گسترش پوشش‌های بیمه‌ای با کاهش مخاطرات پیش روی کارآفرینان و افزایش احتمال ریسک‌پذیری آن‌ها، زمینه بروز و ظهور رفتارهای کارآفرینانه را در کشورهای منتخب افزایش داده و به بهبود فضای کارآفرینی کمک کرده است. به علاوه، افزایش ضریب نفوذ بیمه یعنی جذب منابع مالی بیشتر توسط صنعت بیمه که دست این صنعت را برای مشارکت در فرایند تأمین مالی فعالیت‌های کارآفرینانه و رفع مشکل کمبود منابع و نقدینگی آن‌ها را بازتر گذاشته و فضای کارآفرینی را بهبود بخشیده است. اما، ضریب تخمینی این متغیر در کشورهای توسعه یافته از کشورهای در حال توسعه بزرگتر است. دلیل آن می‌تواند نقش پررنگ‌تر صنعت بیمه در اقتصاد کشورهای توسعه یافته باشد که بر کارآفرینی تأثیر مثبت بیشتری داشته است. به علاوه، به سبب بیمه‌ای این دو گروه از کشورها برمی‌گردد. زیرا، بخش بیشتر سبد بیمه‌ای کشورهای توسعه یافته را قراردادهای بلندمدت بیمه عمر تشکیل می‌دهد و این توانایی صنعت بیمه در تأمین مالی سرمایه‌گذاری‌های کارآفرینانه را افزایش می‌دهد. اما، سهم بیشتر سبد بیمه‌ای کشورهای در حال توسعه را بیمه‌های اجباری و اجتماعی تشکیل می‌دهد که خصلت جبران غرامت دارند و این توانایی صنعت بیمه را جهت کمک به تأمین منابع مورد نیاز

کارآفرینان کاهش می‌دهد.

تأثیر شاخص سرمایه انسانی بر فضای کارآفرینی هر دو گروه از کشورهای منتخب مثبت و معنادار است که با نتیجه مطالعات استرین و همکاران (2016)، باپتیستا و همکاران (2014) و تایپو و آراین (2011) همخوانی دارد. بر این اساس، رشد تحصیلات و افزایش سطح دانش و مهارت نیروی کار به درک فرصت‌های کارآفرینی و بروز فعالیت‌های کارآفرینانه کمک نموده است. اما، ضریب تخمینی این متغیر در کشورهای توسعه‌یافته از کشورهای در حال توسعه بزرگتر است. زیرا، سازوکار اقتصادی در کشورهای توسعه‌یافته در راستای بسط بازار سرمایه انسانی مبتنی بر نیاز بازار کار است که توانایی افراد را برای بروز رفتارهای کارآفرینانه تقویت نموده است.

تأثیر انباشت سرمایه تحقیق و توسعه بر فضای کارآفرینی هر دو گروه از کشورهای منتخب مثبت و معنادار است که با نتیجه مطالعات استام و ونبرگ (2009) و فرامرزپور دازینی و خاندان (1387) همخوانی دارد. بر این اساس، رشد فعالیت‌های تحقیق و توسعه از طریق کمک به شناسایی بهتر نیازهای جامعه و کشف استعدادها و سازمان‌ها و بسترسازی برای انجام کارهای جدید و ابداع روش‌های نوین به بهبود فضای کارآفرینی کمک نموده است. اما، ضریب تخمینی این متغیر نیز در کشورهای توسعه‌یافته از کشورهای در حال توسعه بزرگتر است. زیرا، سهم فعالیت‌های تحقیق توسعه در اقتصاد کشورهای توسعه‌یافته بسیار بالاتر از کشورهای در حال توسعه است. در نتیجه، تأثیرگذاری آن بر فضای کارآفرینی بیشتر بوده است.

تأثیر کیفیت نهادی بر فضای کارآفرینی هر دو گروه از کشورهای منتخب مثبت و معنادار بوده که با نتیجه مطالعات باستیان و زالی (2016)، آیدیس و همکاران (2008)، سوبل (2008) و تورینی (2005) همخوانی دارد. بر این اساس، افزایش کیفیت نهادی و مشخصاً، آزادی اقتصادی با کاهش نقش مداخله‌گرایانه دولت در اقتصاد، بهبود حاکمیت قانون، افزایش صیانت از حقوق مالکیت، آزادی تجارت خارجی، وضع قوانین کارآ و حذف مقررات زائد موجب تشدید رقابت، شفافیت در بازار، ثبات اقتصادی و کاهش فساد شده و گرایش به کارآفرینی و احتمال بروز رفتارهای کارآفرینانه را افزایش داده است. اما، ضریب تخمینی این متغیر در کشورهای توسعه‌یافته از کشورهای توسعه‌یافته بزرگتر است. زیرا، کیفیت نهادی و به‌طور مشخص آزادی اقتصادی در این گروه از کشورها در سطح پائینی قرار دارد و هرگونه بهبود در این وضعیت آثار مثبت بیشتری بر فضای کارآفرینی داشته است.

تأثیر شاخص فناوری اطلاعات و ارتباطات بر فضای کارآفرینی هر دو گروه از کشورهای منتخب مثبت و معنادار است که با نتیجه مطالعات کانی و امویو (2015) و ایزنبرگ (2011) همخوانی دارد. بر این اساس، توسعه فناوری اطلاعات و ارتباطات با افزایش سرعت، دقت، کاهش اندازه مخازن فیزیکی اطلاعات، گسترش همکاری از راه دور، رفع برخی از مفاصل اداری و کاهش هزینه‌های تولیدی و مبادلاتی به توسعه فضای کارآفرینی کمک نموده است. اما، ضریب تخمینی این متغیر در کشورهای توسعه‌یافته بزرگتر است. زیرا، سطح فناوری اطلاعات و ارتباطات در کشورهای توسعه‌یافته پیشرفته‌تر است. به‌علاوه، درصد بیشتری از کسب‌وکارها و به‌طور مشخص کسب‌وکارهای کارآفرینانه در این گروه از کشورها به‌صورت الکترونیکی و در بستر فناوری اطلاعات و ارتباطات جریان دارد که باعث تأثیرگذاری بیشتر آن بر فضای کارآفرینی شده است.

تأثیر توسعه بخش بانکی بر فضای کارآفرینی هر دو گروه از کشورهای منتخب مثبت و معنادار است که با نتیجه مطالعات جیانگ و همکاران (2019)، کار و اوزساهین (2016)، ووجانگ و فانچامنیو (2016)، بیانچی (2012) و کر و ناندا (2009) همخوانی دارد. زیرا، دسترسی آسان و کم هزینه به اعتبارات و تسهیلات اعطایی بخش بانکی موجب بهبود فضای کارآفرینی می‌شود. ضمناً، ضریب تخمینی این متغیر در کشورهای در حال توسعه بزرگتر است. زیرا، بانک‌ها به‌عنوان بخش اصلی ساختار تأمین مالی در این کشورها توسعه‌نیافته‌تر است و به علت کمبود منابع مالی و عطش بازار، افزایش تسهیلات اعطایی به بخش خصوصی به‌عنوان جایگزین شاخص توسعه مالی واجد آثار مثبت بیشتری بر فضای کارآفرینی در این گروه از کشورها بوده است.

تأثیر متغیر وابسته با وقفه بر فضای کارآفرینی مثبت و معنادار است که با مبانی نظری نیز سازگاری دارد. زیرا، سطح کارآفرینی در هر دوره ای از شرایط دوره قبل تأثیر مثبت می‌پذیرد. ضمناً، ضریب تخمینی این متغیر در کشورهای توسعه‌یافته بزرگتر است که از روند باثبات فضای کارآفرینی و شرایط حاکم بر آن در این کشورها حکایت دارد.

جمع‌بندی و پیشنهادها

در مجموع می‌توان بیان داشت نتیجه اصلی تحقیق حاکی از آن است که ضریب نفوذ بیمه بر فضای کارآفرینی در کشورهای منتخب طی دوره 2013-2018 تأثیر مثبت و معناداری داشته است. بنابراین، پیشنهاد می‌شود از طریق عمل به توصیه‌های سیاستی زیر در جهت تقویت ضریب نفوذ بیمه و به تبع آن بهبود فضای کارآفرینی اقدام شود:

✓ با برگزاری دوره‌های آموزش‌های توسط اتحادیه‌ها و شرکت‌های بیمه، آگاهی کارآفرینان نسبت به انواع طرح‌های بیمه‌ای قابل استفاده و مزایای آن‌ها افزایش یابد.

- ✓ با آگاه‌سازی عمومی نسبت به مزایای بیمه‌های عمر، در جهت افزایش سهم بیمه‌های عمر در پرتفوی بیمه‌ای اقدام شود تا بنیه مالی شرکت های بیمه‌ای جهت مشارکت در فرایند تأمین مالی فعالیت‌های کارآفرینانه تقویت گردد. **تأثیر ضریب نفوذ بیمه بر فضای کارآفرینی در کشورهای منتخب**
- ✓ با توسعه زیرساخت‌های ارتباطی و مخابراتی صنعت بیمه نسبت به تسریع در ارائه خدمات و ایفای تعهدات- مخصوصاً پرداخت خسارات- اقدام گردد.
- ✓ طرح‌های جدید بیمه‌ای متناسب با شرایط و نیازهای خاص کسب‌وکارهای کارآفرینانه تعریف و ارائه شود.

ملاحظات اخلاقی

حامی مالی

این مقاله حامی مالی ندارد.

مشارکت نویسندگان

تمام نویسندگان در آماده سازی این مقاله مشارکت کرده‌اند.

تعارض منافع

بنا به اظهار نویسندگان، در این مقاله هیچ‌گونه تعارض منافی وجود ندارد.

تعهد کپی‌رایت

طبق تعهد نویسندگان، حق کپی‌رایست (CC) رعایت شده است.

منابع و ماخذ

- امیدی، وحید، شاه‌آبادی، ابوالفضل و مهرگان، نادر. (1397). اثر سرریز دانش و کیفیت نهادی بر رشد نوآوری در کشورهای منتخب سازمان همکاری اسلامی. فصلنامه مدیریت توسعه فناوری، 6(4): 30-9.
- باغستانی میبیدی، مسعود و جعفری فشارکی، نگار. (1394). نقش صنعت بیمه در بهبود فضای کسب‌وکار در ایران. مجله اقتصادی، 15(1): 95-112.
- بالتاجی، بدی. (1393). اقتصادسنجی. ترجمه رضا طالبلو و شعله باقری پورمهر. تهران: نشر نی، چاپ دوم.
- جهانی، فرزانه و دهقانی، علی. (1394). تأثیر گسترش صنعت بیمه بر رشد اقتصادی کشورهای منطقه منا (طی دوره ۲۰۱۰-۱۹۹۷). فصلنامه اقتصاد مالی، 9(32): 123-138.
- چراتیان، ایمان و قربانی، سعید. (1393). تحلیل آثار سیاست‌های پولی و مالی بر کارآفرینی (با تأکید بر بخش زنان). فصلنامه توسعه کارآفرینی، 7(4): 773-793.
- حسن‌زاده، علی و کاظم‌نژاد، مهدی. (1387). مروری بر نقش بیمه در اقتصاد و بازار سرمایه ایران و برخی از کشورهای در حال توسعه و توسعه یافته. فصلنامه صنعت بیمه، 1(3-4): 231-269.
- زیوری، امینه، محمدی خیاره، محسن و مظهری، رضا. (1398). تأثیر دسترسی به منابع مالی بر فعالیت‌های کارآفرینانه: مقایسه کشورهای منتخب توسعه‌یافته و در حال توسعه. فصلنامه توسعه کارآفرینی، 12(4): 561-580.
- شیرکوند، سعید. (1391). سازمان‌های پولی و مالی. انتشارات کویر، چاپ اول.
- فرامرزی‌پور دازینی، بیتا و خاندان، نسرین. (1387). نقش واحد R&D بر کارآفرینی و ارزش افزوده بنگاه‌های کوچک و متوسط. فصلنامه رشد فناوری، 4(14): 34-46.
- مبیینی دهکردی، علی،، علایی کرهرودی، حسین و زین‌ساز، علی. (1398). تأثیر صنعت بیمه در توسعه فعالیت‌های کارآفرینی (مطالعه موردی شرکت بیمه ملت). فصلنامه راهبردهای بازنشستگی، 1(2): 19-29.
- میرزایی، امیر، حسنی، محمد و نورالدینی، سیدصدرالدین. (1392). اثر شاخص‌های مهم بیمه‌ای بر رشد اقتصادی در کشورهای عضو اوپک با استفاده از مدل پانل پویا به روش GMM. پژوهشنامه بیمه، 29(1): 1-22.

Aidis, R.; Estrin, S.; Mickiewicz, T., (2008). Institutions and entrepreneurship development in Russia: A comparative perspective. *Journal of Business Venturing*, 23(6): 656-672.

Arellano, M.; Bond, S., (1991). Some tests of specification for panel data: Monte Carlo evidence and an

- application to employment equations. *Review of Economic Studies*, 58(2): 277-297.
- Baltagi, B., (2008). *Econometric analysis of panel data*. John Wiley & Sons.
- Baptista, R.; Karaoz, M.; Mendonca, J., (2014). The impact of human capital on the early success of necessity versus opportunity-based entrepreneurs. *Small Business Economics*, 42(4): 831-847.
- Bastian, B.; Zali, M.R., (2016). The impact of institutional quality on social networks and performance of entrepreneurs. *Small Enterprise Research*, 23(2): 151-171.
- Berg, H.V.D.; Schmidt, J.R., (1994). Foreign trade and economic growth: Time series evidence from Latin America. *The Journal of International Trade and Economic Development: An International and Comparative Review*, 3(3): 249 - 268.
- Bianchi, M., (2012). Financial development, entrepreneurship, and job satisfaction. *The Review of Economics and Statistics*, 94(1): 273-286.
- Blundell, R.; Bond, S., (2000). GMM estimation with persistent panel data: An application to production functions. *Econometric Reviews*, 19(3): 321-340.
- Cramer, J.S.; Hartog, J.; Jonker, N.; Van Praag, C.M., (2002). Low risk aversion encourages the choice for entrepreneurship: An empirical test of a truism. *Journal of Economic Behavior and Organization*, 48(1): 29-36.
- Estrin, S.; Mickiewicz, T.; Stephan, U., (2016). Human capital in social and commercial entrepreneurship. *Journal of Business Venturing*, 31(4): 449-467.
- Griliches, Z., (1988). Productivity puzzles and R&D: another non-explanation. *Journal of Economic Perspectives*, 2(4): 9-21.
- Harrison, R.T.; Cooper, S.Y.; Mason, C.M., (2004). Entrepreneurial activity and the dynamics of technology-based cluster development: the case of Ottawa, *Urban Studies*, 41(5/6): 1045-1070.
- Isenberg, D., (2011). *The entrepreneurship ecosystem strategy as a new paradigm for economic policy: principles for cultivating entrepreneurship*. Babson Park, MA: Babson Entrepreneurship Ecosystem Project, Babson College.
- Jiang, L.; Tong, A.; Hu, Z.; Wang, Y., (2019). The impact of the inclusive financial development index on farmer entrepreneurship. *PLoS One*, 14(5): 1-21.
- Kanyi Wamuyu, P., (2015). The impact of information and communication technology adoption and diffusion on technology entrepreneurship in developing countries: The case of Kenya. *Journal Information Technology for Development*, 21(2): 253-280.
- Kar, M.; Özsahin, S., (2016). Role of financial development on entrepreneurship in the Emerging Market Economies. *Eskişehir Osmangazi University Journal of Economics and Administrative Sciences*, 11(3): 131-152.
- Kerr, W.R.; Nanda, R., (2009). *Financing constraints and entrepreneurship*. Harvard Business School - Entrepreneurial Management Working Paper No. 10-013.
- Masci, P., (2013). *Insurance market development and entrepreneurship, with a focus on Latin America and Brazil*. George Mason University.
- Masci, P., (2012). Insurance and entrepreneurship: A conceptual framework. *Business and Public Administration Studies*, 7(1): 23-40.
- Peleckienė, V.; Peleckis, K.; Dudzevičiūtė, G.; Peleckis, K.K., (2019). The relationship between insurance and economic growth: evidence from the European Union countries. *Economic Research-Ekonomska Istraživanja*, 32(1): 1138-1151.
- Roed, K.; Skogstrøm, J.F., (2013). *Unemployment insurance and entrepreneurship*. Discussion Paper No. 7121.
- Schumpeter, J.A., (1934). *The theory of economic development*. Harvard University Press.
- Sobel, R.S., (2008). Testing Baumol: Institutional quality and the productivity of entrepreneurship. *Journal of Business Venturing*, 23(6): 641-655.
- Soo, H.H., (1996). *Life insurance and economic growth: theoretical and empirical investigation*.

University of Nebraska

- نشریه علمی پژوهشنامه بیمه دوره 9 شماره 3، تابستان 1399، شماره پیاپی 33، ص 264-279
- Sraer, D.; Thesmar, D.; Schoar, A.; Hombert, J., (2014). Can unemployment insurance spur entrepreneurial activity? Working Paper 2017, National Bureau of Economic Research, Inc.
- Stam, E.; Wennberg, C., (2009). The roles of R&D in new firm growth. *Small Business Economics*, 33(1): 77-89.
- Tipu, S.; Arain, F.M., (2011). Managing success factors in entrepreneurial ventures: A behavioral approach. *International Journal of Entrepreneurial Behaviour and Research*, 17(5): 534-560.
- Torrini, R., (2005). Cross-country differences in self-employment rates: The role of institutions. *Labour Economics Journal*, 12(5): 661-683.
- Wujung, V.A.; Fonchamnyo, D.C., (2016). The role of financial development on private entrepreneurship in Cameroon. *Journal of Economics and Sustainable Development*, 7(21): 118-124.